

Rozhovor

FACETS MULTIMEDIA V CHICAGU
PEČUJE O SKVĚLÉ FILMY,
KTERÉ (BY) ZAPADLY

Rozhovor s Milošem Stehlíkem

Irena Kovářová

Miloš Stehlík (*1949, Slaný) je spoluzakladatelem a ředitelem neziskové organizace Facets Multimedia v Chicagu, která je známá především jako vydavatel a distributor uměleckých, nezávislých a zahraničních filmů na VHS a DVD. Z Československa odešel s matkou v roce 1961 nejprve do Austrálie, kam následovali Milošova otce (ten emigroval již v roce 1949). Po roce přesídlili do Chicaga, kde Miloš absolvoval střední školu a poté začal studovat biofyziku na University of Chicago. Studia ovšem nedokončil. Od roku 1975, kdy založil Facets Multimedia, se věnuje filmu profesionálně, zpočátku zejména dramaturgii a provozu repertoárového kina a od poloviny osmdesátých let se v rámci stejné organizace zaměřil na vydávání a distribuci filmů.

Facets Multimedia, jak název naznačuje, je instituce mnoha aktivit. Všechny jsou ovšem nějak spojené s filmem, český film nevyjímaje. Facets je jedinou firmou v Severní Americe, která se soustavně věnuje vydávání a distribuci českých filmů na videu pro širokou veřejnost. Díky vydavatelské činnosti Facets mají videopůjčovny a prodejny možnost nabízet více než dvě desítky českých filmů, zejména z období nové české vlny v NTSC formátu na VHS i DVD.¹⁾ Facets prodává a půjčuje filmy na videu také online prostřednictvím své webstránky i ve vlastním obchodu v Chicagu.²⁾ Kromě české kinematografie se Facets stejně pečlivě věnuje i jiným středoevropským a zahraničním kinematografiím.

Ještě před založením Facets začal Stehlík svou filmovou profesi promítáním filmů v chicagském divadle At the Drama Shelter. V roce 1975 založil pro stejný účel spolu s Nicole Dreiske Facets Multimedia. Zpočátku promítali filmy v porůznu zapůjčených sálech, nejčastěji v kostelech,

- 1) Další jednotlivé české filmy nabízejí v běžné videodistribuci například firmy Criterion a Janus Films, Zeitgeist Films, Sony Pictures Classics, Kino International a další.
- 2) Webstránka Facets Multimedia je dostupná na adrese <www.facets.org>. Půjčování českých filmů zejména pro českou komunitu se také zabývá kanadská firma Video El Canada. Nabídku jejích služeb lze nalézt na adrese <www.videoelcanada.com>.

a postupem času se z Facets stala důležitá filmová instituce.³⁾ V roce 1977 se přestěhovali do vlastních prostorů v bývalé tiskárně na Fullerton Avenue, kde působí dodnes. Kromě repertoárového kina Facets Cinematheque s dvěma promítacími sály, zde vznikla jedna z nejobsáhlejších sbírek a videopůjčoven filmů na nejrůznějších videoformátech, která dnes čítá přes 65 tisíc titulů.

Dříve velmi aktivní publikační činnost Facets ustoupila do pozadí a pravidelně vydávané katalogy, dříve nezbytné pro činnost zásilkové videopůjčovny, jsou dnes publikovány pouze občasné a většina textů a katalogů byla přesunuta na webstránky Facets. O to čilejší je vlastní vydavatelská a distribuční činnost pod hlavičkou Facets Multimedia. Firma dnes nakupuje nejen práva pro vydání filmů nejrůznější provenience na DVD, ale často i práva pro distribuci v severoamerických kinech a v televizi. Facets také pořádá světově známý Chicago International Children's Film Festival, který letos proběhne už pětadvacátým rokem. Dětem a školní mládeži je k dispozici velmi bohatý program po celý rok, tomu se již mnoho let věnuje Stehlíkova kolegyně Nicole Dreiske. Součástí Facets je také Filmová škola pro dospělé, nabízející každý semestr několik témat z filmové historie a estetiky pod vedením filmových profesionálů a teoretiků. K tomu všemu Facets Multimedia zaměstnává třiapadesát lidí.

Miloš Stehlík v rozhovoru pro internetový filmový časopis *The Independent* řekl, že Facets hledá „skvělé filmy, které zapadly. Náš přístup měl vždy kurátorský charakter v tom smyslu, že jsme byli vždy nešťastní z toho, že stovky a tisíce filmů nejsou dosažitelné v žádné formě, ačkoli si to nejen zaslouží, ale dokonce je přímo nutné, aby byly k dispozici.“⁴⁾ Ve stejném článku také popsal misi Facets jako „nalezení a vytvoření nového publika pro důležité filmy, které se ocitly mimo komerční distribuci nebo mimo hlavní proud prezentovaný v artové distribuci. Snažíme se toho docílit jak promítáním filmů, tak jejich distribucí a – což je nejdůležitější – filmovým vzděláváním dospělých i dětí.“⁵⁾

Při výběru filmů pro vydání či distribuci přitom nezáleží, zda jde o film z nejnovější produkce či zapomenutý klenot. Například v roce 2000 Facets Multimedia vzkřísila a uvedla do severoamerické distribuce film Larse von Triera MEDEA. Na poli americké nezávislé scény to vyvolalo značný ohlas a Anthony Kaufman ve svém článku pro internetový server *indieWIRE* v reakci na tento počín citoval Dana Talbota, který na adresu Miloše Stehlíka nešetřil chválou: „Je to zachránce filmů. Je naprosto úžasné jaké množství filmů tenhle člověk shromáždil a poskytl lidem, kteří mají film v lásce.“⁶⁾ Dan Talbot, sám legendární postava artové scény, řídí firmu New Yorker Films, s níž Facets Multimedia spolupracovala na americkém vydání a znovuuvedení dalšího filmového klenotu – DEKALOGU Krzysztofa Kieslowského, který vyšel v roce 2000. To byl pro mnohé nejvýznamnější počín roku v oblasti video distribuce.⁷⁾

3) Gene S i s k e l, Multimedia's Newest Facet – Money Needs. *Chicago Tribune*, 9. 12. 1976, s. A6; Richard C h r i s t i a n s e n, Human Rights Theme for a Series at Facets. *Chicago Tribune*, 6. 3. 1980, s. A16; Bruce W e b e r, Looking For Titanic? You're In the Wrong Book Store, *The New York Times*, 8. 12. 1998, s. E2.

4) Jason G u e r r a s i o, Q&A with Milos Stehlik of Facets Multi-Media. *The Independent*, 1. 7. 2003 <www.aivf.org/node/119>.

5) Tamtéž.

6) Srov. Anthony K a u f m a n, Facets' Multi-“Medea”; Von Trier's Masterwork Finally Made Available, *indieWIRE*, nedatováno, <www.indiewire.com/biz/biz_030424world.html>; B. W e b e r, c. d.

7) Srov. Peter M. N i c h o l s, Standout Videos of the Year. *The New York Times*, 29. 12. 2000, s. E37; P. M. N i c h o l s, Decalogue Series Is Out, Finally. *The New York Times*, 31. 3. 2000, s. E1; Gavin

Miloš Stehlík

Foto archiv Facets Multimedia

V katalogu Facets Exclusives, to znamená filmů, které firma vydala pod vlastní značkou, je na seznamu české kinematografie šestadvacet titulů. Některé jsou k dispozici na DVD i na VHS. Pod hlavičkou Czech New Wave byly vydány například filmy *ADELHEID*, *HOLUBICE* a *ÚDOLÍ VČEL* Františka Vlášila, *O SLAVNOSTI A HOSTECH* a *DÉMANTY NOCI* Jana Němce, *SEDMIKRÁSKY* a *OVOCE STROMŮ RAJSKÝCH* Jíme Věry Chytilové či *VALERIE A TÝDEN DIVŮ* a *ŽERT* Jaromila Jireše.⁸⁾ Nabídka je však mnohem pestřejší a zahrnuje také *DALEKOU CESTU* Alfréda Radoka, *KLADIVO NA ČARODĚJNICE* Otakara Vávry, ba dokonce filmy *LIMONÁDOVÝ JOE* Oldřicha Lipského a *TŘI OŘÍŠKY PRO POPELKU* Václava Vorlíčka. V ostatních kategoriích Facets Exclusives se dají ještě nalézt filmy Woodyho Vasulky *ART OF MEMORY* a *COMMISSION* a dokument *STAROVĚRCI* Jany Ševčíkové. (Seznam je přílohou článku.)

Facets Cinematheque se stala pravidelnou zastávkou téměř všech přehlídek českých filmů, jejichž turné jsem v repertoárových kinech v Severní Americe pořádala během posledních deseti let jako produkční a kurátorka (byly mezi nimi retrospektivy Františka Vlášila, Pavla Juráčka, Věry Chytilové, Jiřího Menzela, retrospektiva Český modernismus a mnoho dalších). Nejen

S m i t h, Editor's Pick: FACETS Multimedia. *Film Comment* 42, 2006, č. 1 (leden/únor), s. 78; José Antonio É v o r a, Facets Video: El oasis del cine. *El Nuevo Herald*, 1. 9. 2005, s. 4D.

8) Srov. Donald L i e b e n s o n, Five From Czech "New Wave". *Los Angeles Times*, 3. 4. 2002, s. F8; Peter M. N i c h o l s, Sampling Films of the East Bloc. *The New York Times*, 19. 9. 1997, s. E30.

proto mi bylo potěšením vést následující rozhovor s Milošem Stehlíkem mezi New Yorkem a Chicagem po jeho návratu z letošního festivalu Berlinale.

* * *

Jak tady v Americe vyslovujete své typicky české křestní jméno?

Normálně česky. Snažím se všechny opravovat, ale bývá to někdy obtížné. Někdy si totiž trvají na svém a je ze mne „Majlo“.

Co vás přivedlo k promítání a distribuci filmů?

Nikdo z rodiny se o film nezajímal. Mě samotného také ze všeho nejvíc vždycky poutala literatura. Samozřejmě jsem si pamatoval filmy, které jsem v dětství viděl v Československu, ale nešlo o nic významného. Rozhodně nejsem z těch, kteří začali v šesti letech stavěním vlastní kamery, nic takového. Když mi bylo kolem dvaceti chodil jsem na mnoho filmů a začal jsem o filmech číst a po čase jsem si uvědomil, že pokud chci filmy, o kterých jsem četl, vidět, budu je muset sám promítat. Takže všechno vlastně způsobila má vlastní ctižádost poznat neznámé.

V Chicagu se na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zahraniční filmy nikde nepromítaly?

Naopak. Tehdy se repertoárových programů pořádalo mnohem více než dnes. Ale rozhodně i tehdy existovaly velké mezery v tom, co se promítalo, například v oblasti němých filmů. Tak jsem začal sám promítat například němé filmy Carla Junghanse, představení jsem pořádal v divadle ve dnech, kdy se nehrálo, ale oplátkou si nechávali veškeré vybrané vstupné. To bylo ještě před Facets. Bylo toho plno, co čekalo na objevení.

Opustil jsem studia biofyziky a začal jsem pracovat, vedl jsem knihkupectví a po čase jsem společně s Nicole Dreiske, která začínala u divadla, založili Facets. Začínali jsme promítáním filmů nejčastěji v pronajatých prostorách v kostelech. Na filmu byl pro mne nesmírně atraktivní fakt, že je to forma umění velmi rozmanitá a že se v relativně krátké době velmi rozvinula.

Jak vypadaly ty první projekce, jaká byla jejich dramaturgie a technické zajištění?

Moje počátky v promítání filmů spadají do éry 16mm filmových kopií. Tehdy bylo obrovské množství filmů k dispozici prostřednictvím ambasad, producentů a různých prodejců. Promítací poplatky a týdenní pronájem promítačky a prostorů jsme zaplatili z reklam otištěných v programu. Za promítačku jsem se postavil buď já, nebo někdo z mnoha dobrovolníků, kteří s námi spolupracovali. Program jsme stavěli v repertoárovém formátu, jako různé tematické nebo autorské přehlídky či festivaly, a byl mnohem

Vchod do Facets Multimedia, Chicago 2007

Foto archiv Facets Multimedia

odvážnější, než co se dělá dnes. Vzpomínám si třeba, jak jsme před dvaceti pěti lety uspořádali retrospektivu Clauda Chabrola, které se osobně účastnil. Tehdy jsme promítali třicet čtyři filmů, asi šedesát procent z jeho tvorby. To je v dnešní době absolutně nemožné. Takové filmy buď nejsou k dispozici vůbec, nebo je sice má někde producent, ale jenom přeprava a další náklady stojí dva tisíce dolarů, za jedinou filmovou kopii. Zkrátka dnes by to bylo tak finančně náročné, že by si to nikdo nemohl dovolit. Celá ekonomika této oblasti se velmi změnila. Tehdy jsme filmy získávali za mnohem nižší cenu a také bylo mnohem jednodušší získat obecnost.

Protože lidé byli zvyklí chodit na zahraniční filmy více než dnes?

V sedmdesátých a osmdesátých letech chodila do kina generace, která v šedesátých letech vyrostla na promítání mnoha zahraničních filmů na univerzitách. Pro film obecně to byla velmi zajímavá doba a plno věcí se dělo i na politické scéně, což filmy také reflektovaly. Prostě tihle diváci si vytvořili k zahraničnímu filmu vztah. A taky to byla doba velmi zajímavých filmařů a všichni byli zvědaví na další film třeba od Buñuela. To byla událost sama o sobě, což se nedá srovnávat s dnešním zkomercializovaným filmovým světem. Takový druh znalosti a ocenění filmů dnes již neexistuje.

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

OLD BELIEVERS

Three Films by Jana Sevcikova
Old Believers • Piemule • Jakub

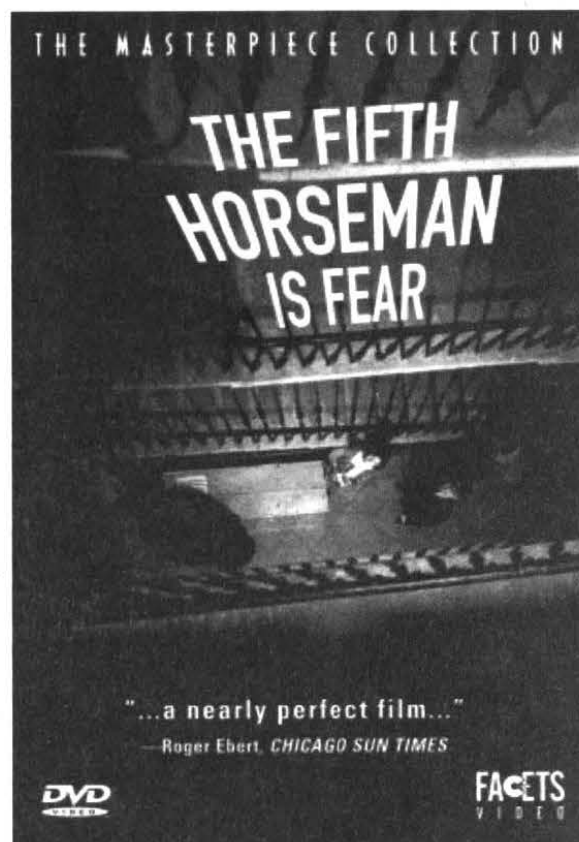
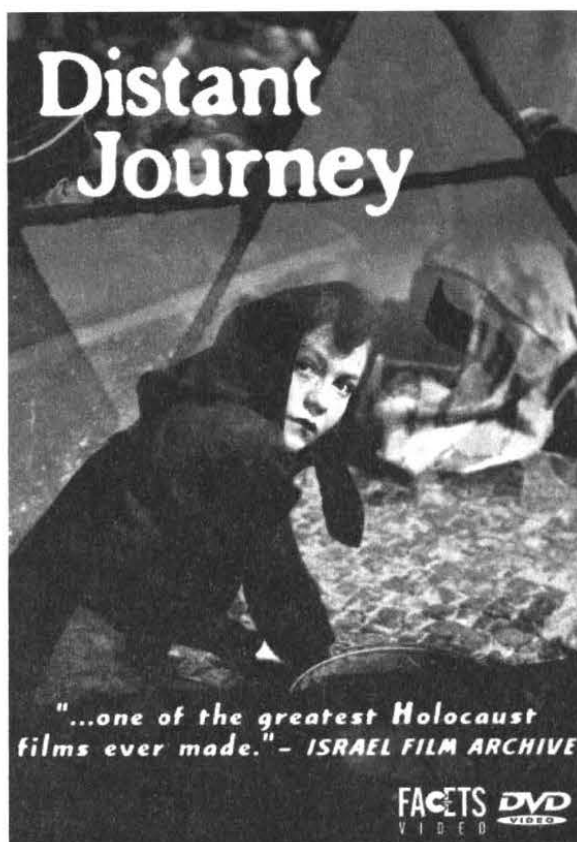
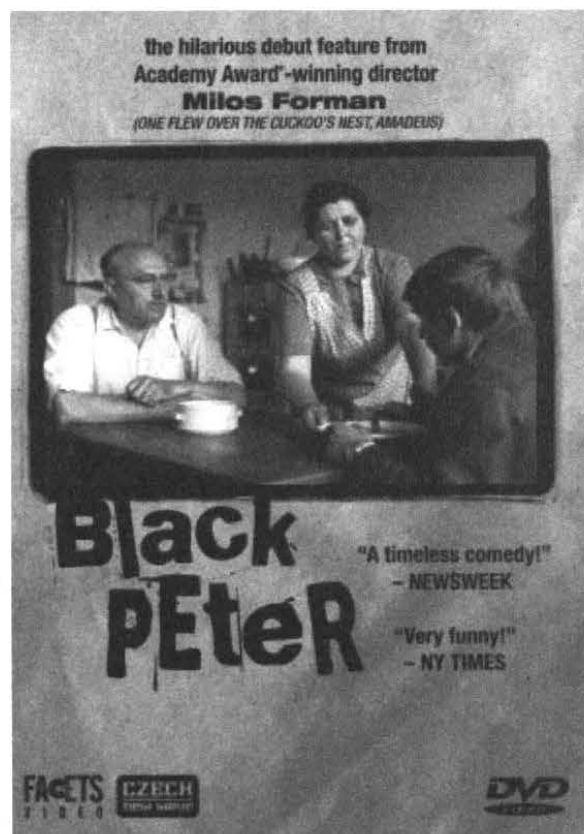
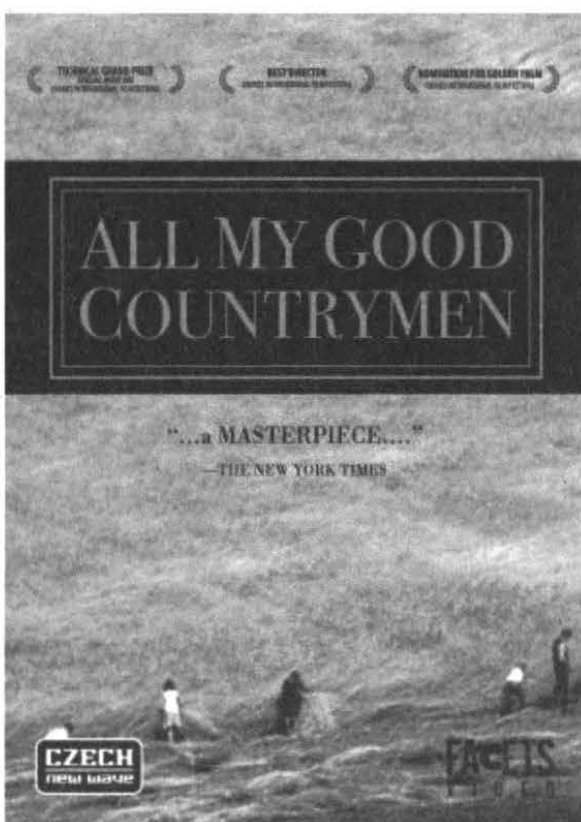
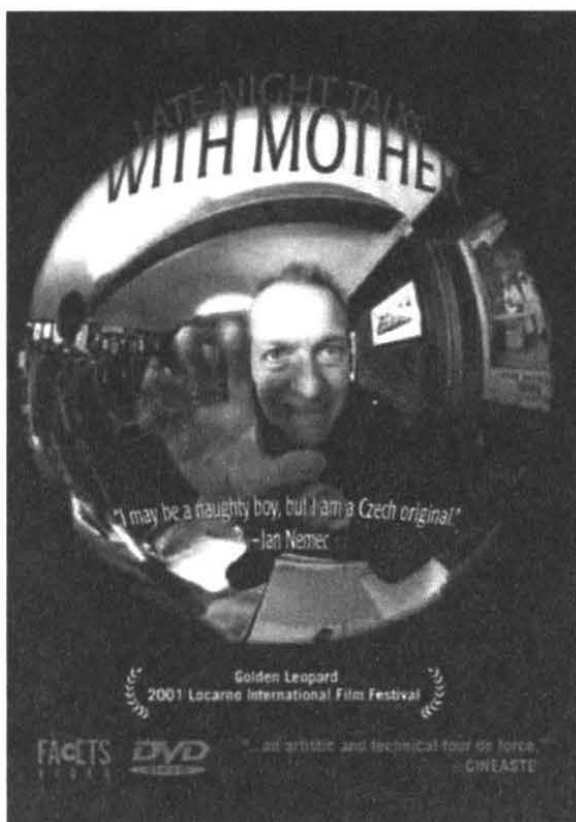
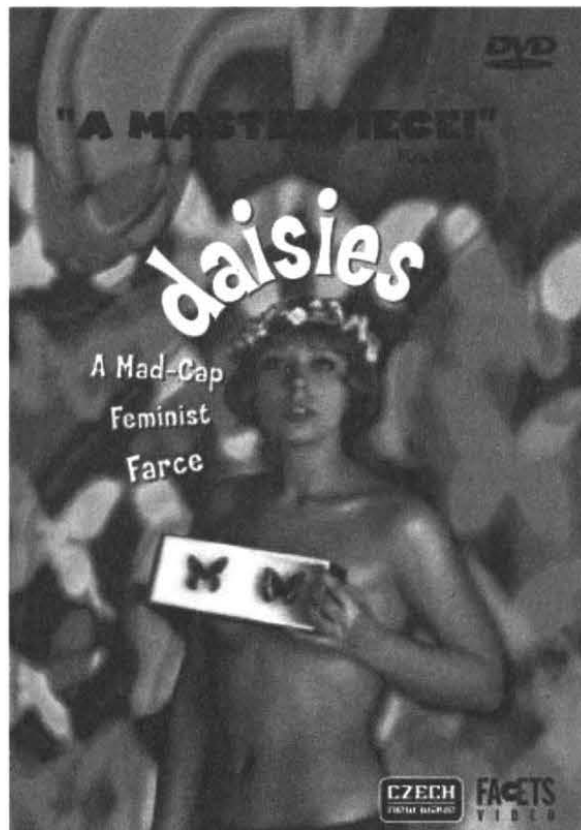
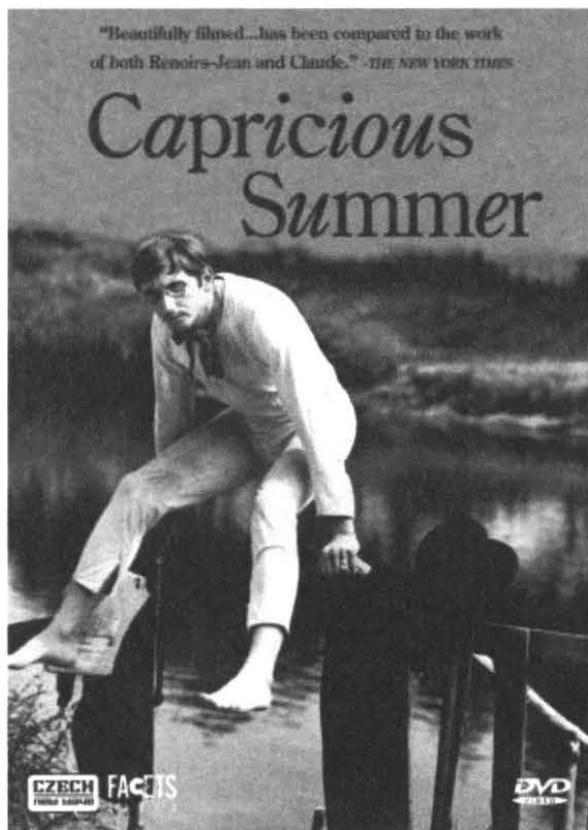

Foto archiv Facets Multimedia

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

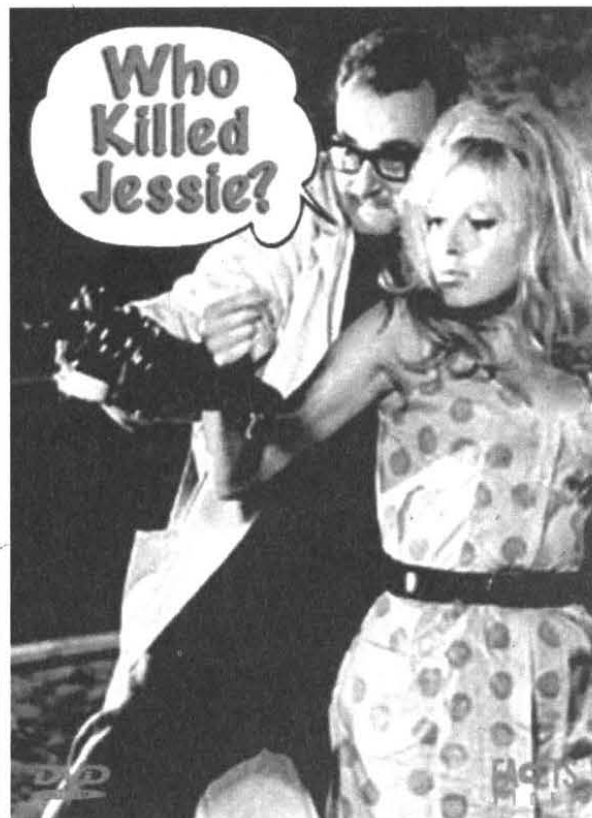
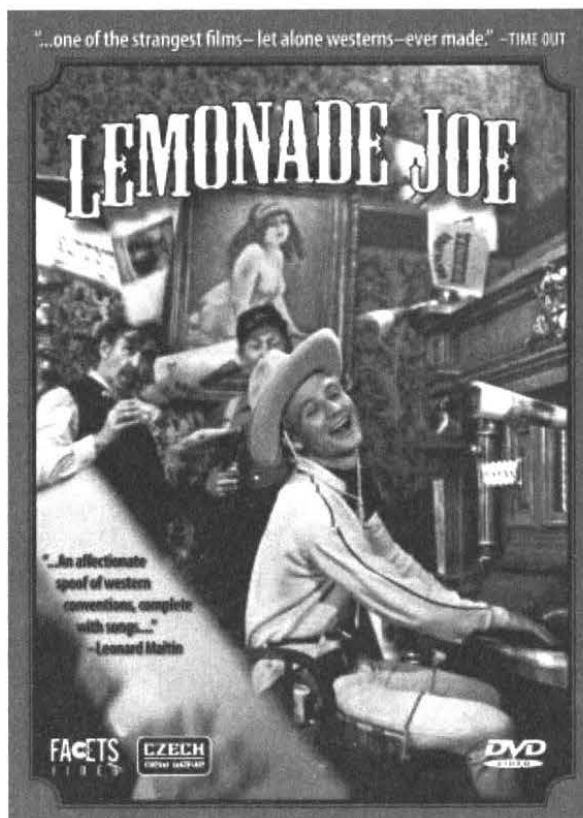
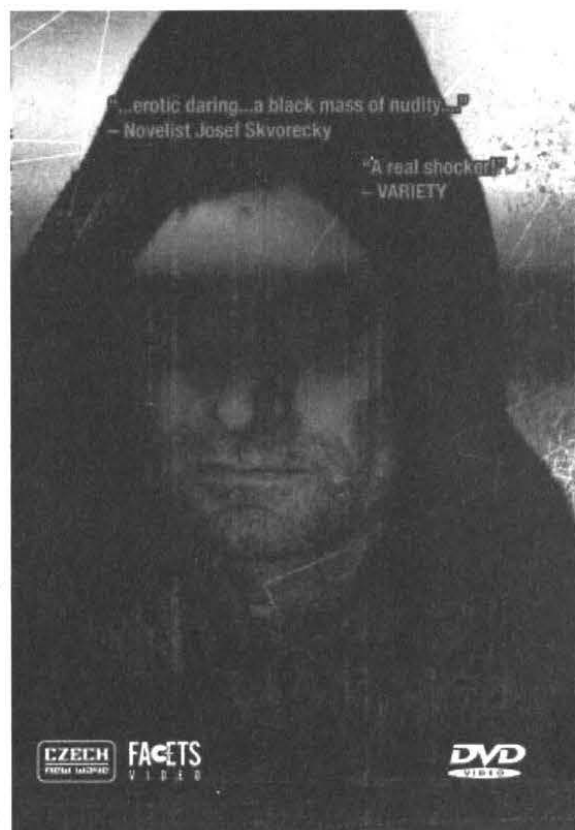
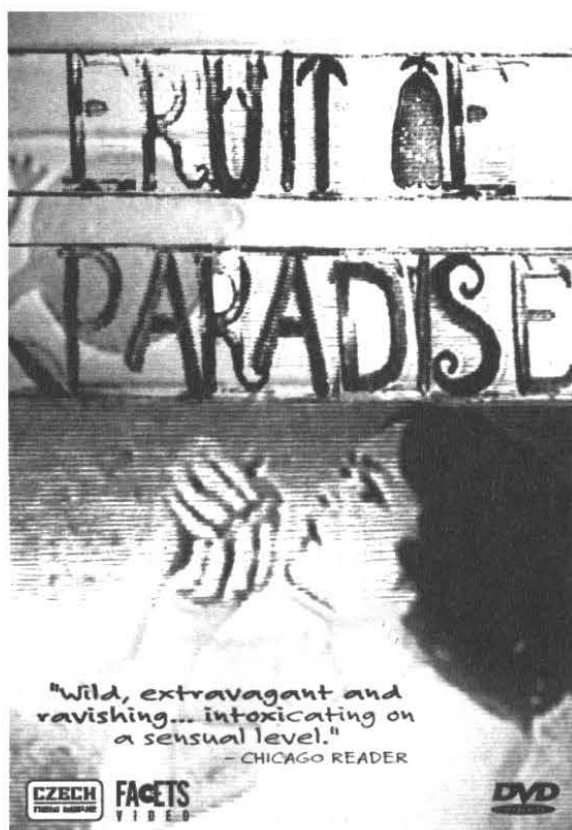

Foto archiv Facets Multimedia

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

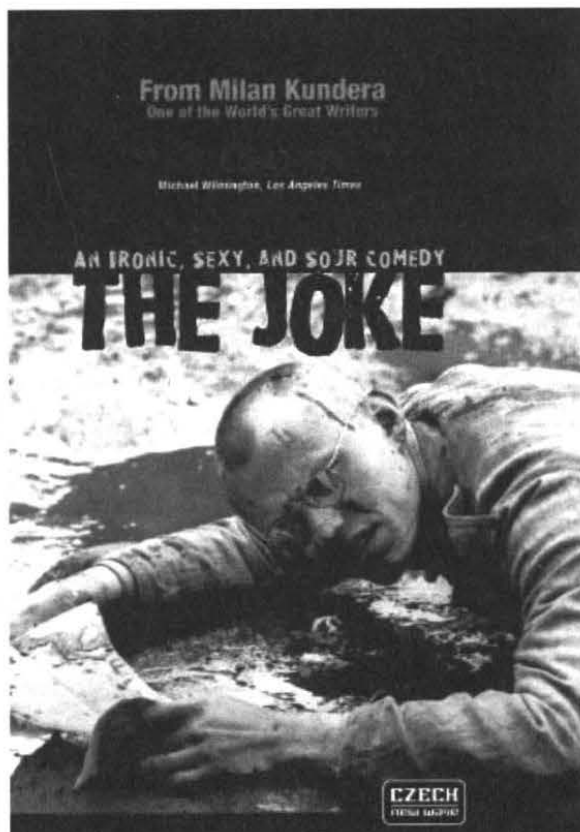
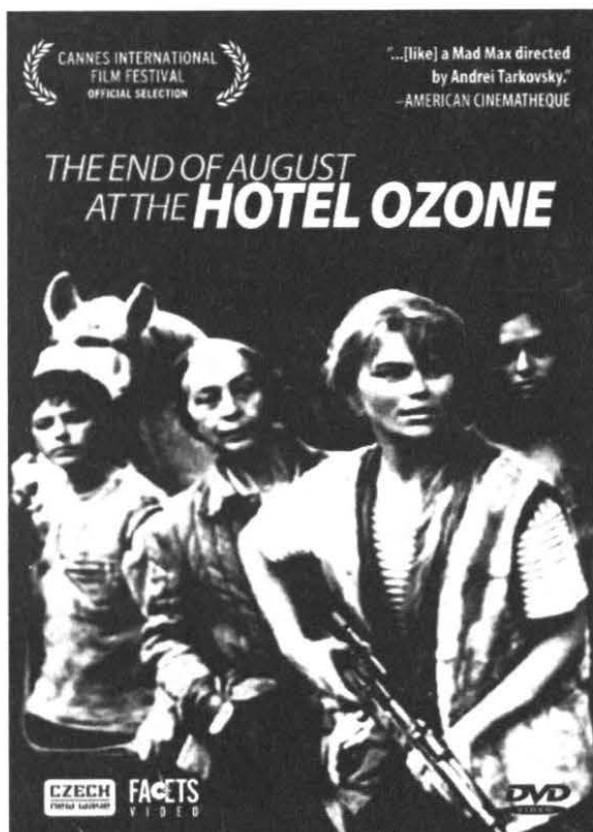

Foto archiv Facets Multimedia

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

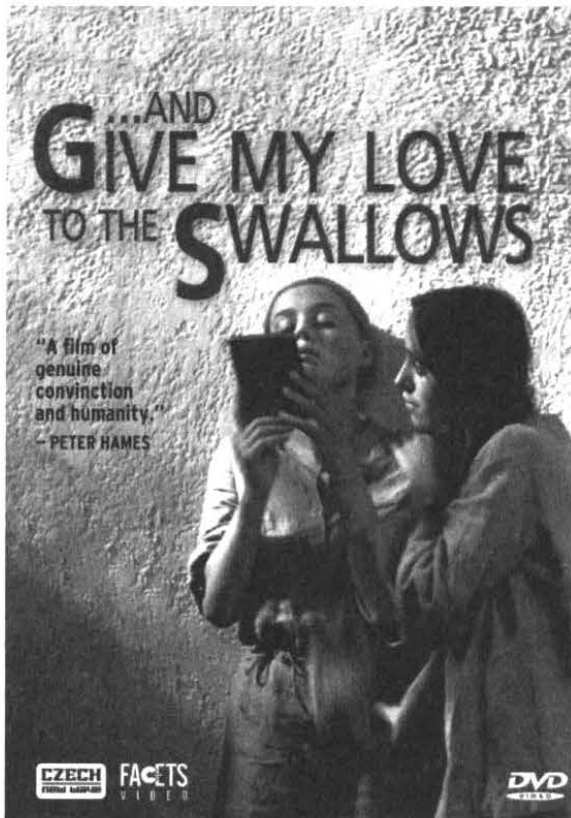
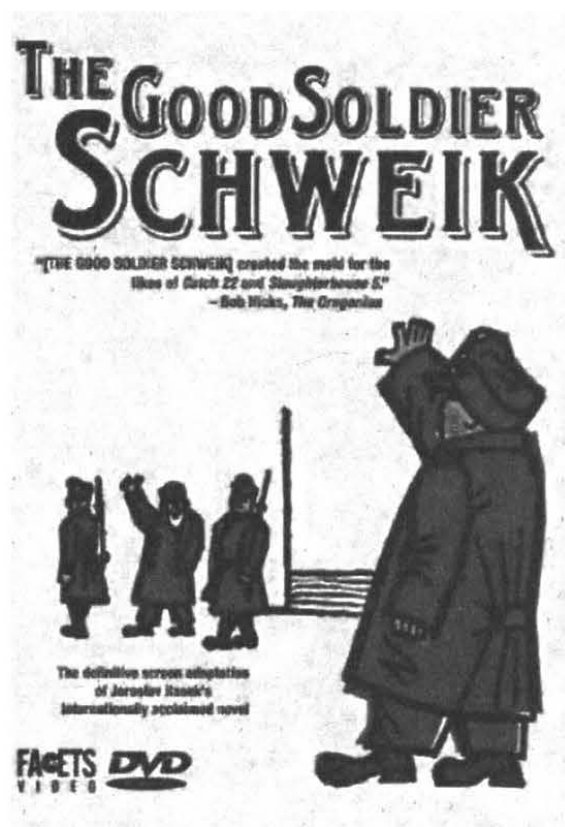
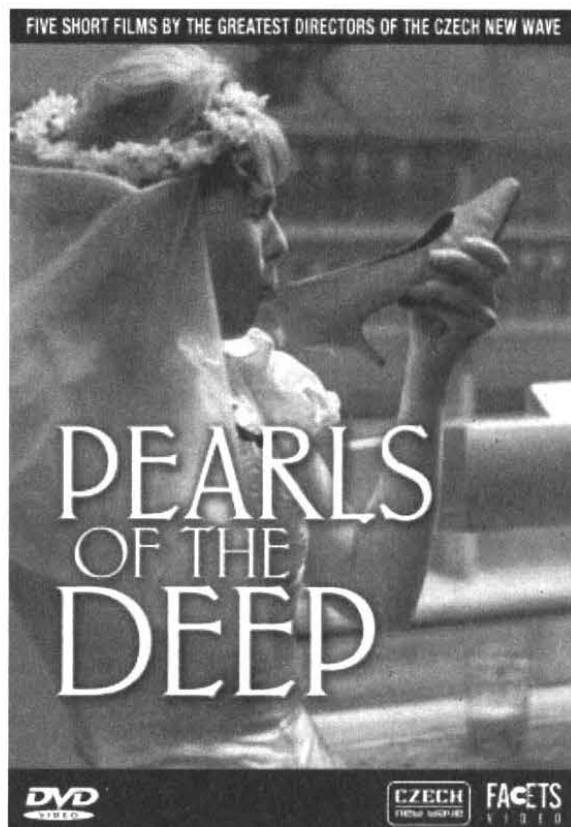

Foto archiv Facets Multimedia

ILUMINACE

Irena Kovářová: Facets Multimedia v Chicagu pečuje o skvělé filmy, které (by) zapadly

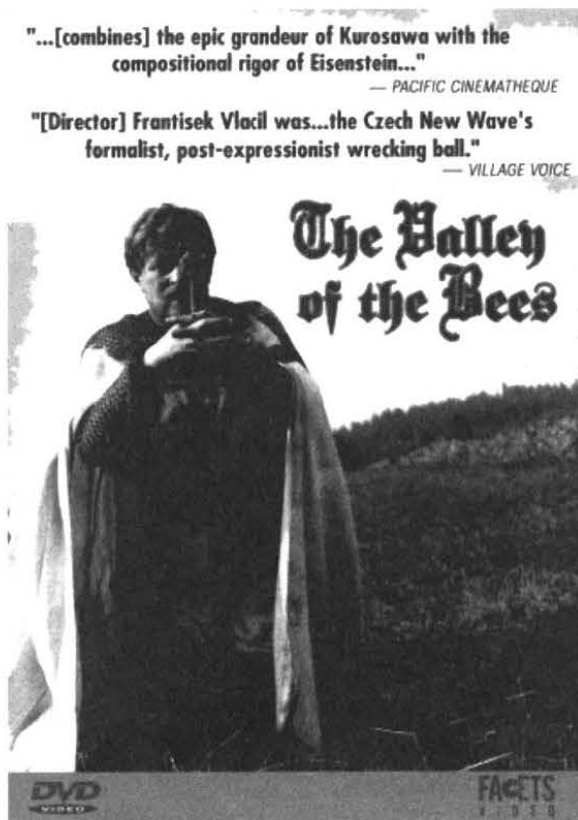
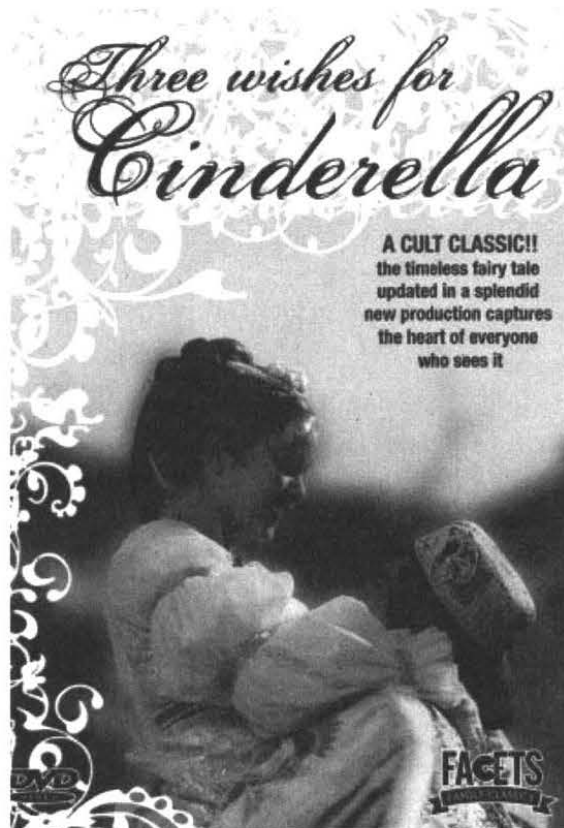
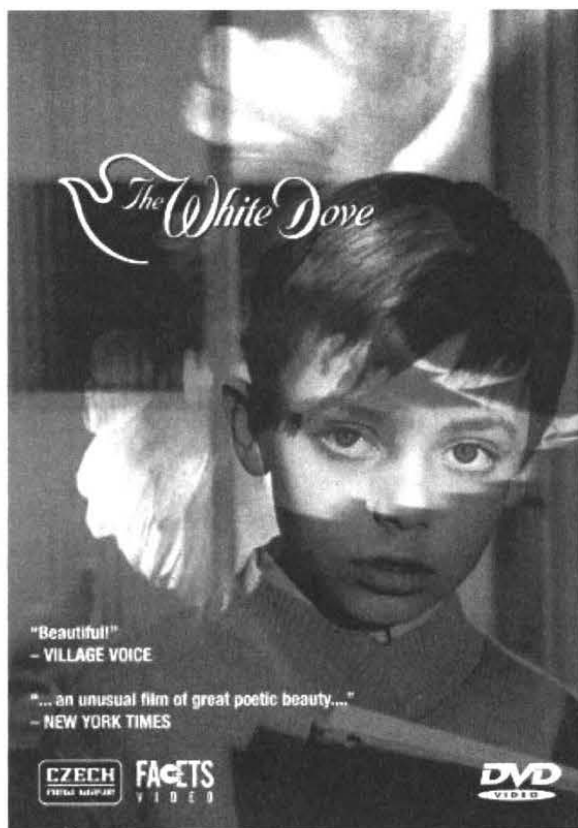

Foto archiv Facets Multimedia

Dramaturgii v kině Facets děláte dodnes sám? Nebo se s rozvojem organizace zabýváte již jinou činností?

Programu v kině Facets jsem se věnoval asi patnáct let, možná ještě déle. Ale v posledních deseti letech se více soustředím na filmovou distribuci, což je momentálně nejdůležitější součást motoru, který ovládá filmovou scénu v USA.

Co byste zmínil o Vašem festivalu pro děti?

Během let se nám podařilo vytvořit festival, na němž se děti a mládež významně přímo podílejí. Dětská diváci udílejí sami řadu cen. Členové dětské poroty se účastní letních programů, které Facets pořádá pod názvem Young Chicago Critics Camp, kde získají potřebné znalosti. V rámci letního programu Media Bridge se také děti a mládež setkávají na mezinárodní úrovni. Osmnáct dětí ze zahraničí se účastní tvůrčí dílny společně s osmnácti dětmi z Chicaga. Poprvé jsme tento program pořádali před třemi lety a tehdy se jej zúčastnily dvě děti ze Zlína. Se zlínským festivalem spolupracujeme a samozřejmě v programu festivalu nikdy nechybějí české filmy. V osmdesátých letech jsme také pořádali během festivalu úplnou retrospektivu filmů Karla Zemana.

Kdy jste začali s budováním videotéky? Sbírali jste také filmové kopie? A jak vypadala obec zákazníků?

Skoro všechny naše sbírky filmů jsou na video formátech. Videotéku budujeme v podstatě jako knihovnu, jejímž cílem je nejen vytvořit archivní sbírku, ale současně filmy zpřístupňovat veřejnosti prostřednictvím půjčovny a v běžně používaném formátu – zpřístupnění filmů je naší hlavní motivací. Videotéku jsme začali budovat a filmy půjčovat na soustavné bázi v roce 1983, což byla doba, a to si dnes už nikdo nepamatuje, kdy video bylo nahlíženo jako obrovský nepřítel, který film zničí, a proto jakákoliv instituce, která se chtěla filmům na videu věnovat, páchala svatokrádež a měla být upálena na hranici. A přitom stejní lidé, kteří byli tolik proti videu, nemohli filmovou historii tehdy pořádně učit. Video vlastně zachránilo obecnou filmovou gramotnost. Zpočátku jsme k tomu tedy přistupovali s pocity obav. Začali jsme velmi skromně, protože jsme neměli dost financí. Koupili jsme sto čtyřicet filmových titulů na videu, které reprezentovaly určitý kánon klasického filmového repertoáru. Uložili jsme je ve sklepech a v lobby kina jsme měli seznam, podle kterého si návštěvníci film mohli vybrat a zapůjčit. S rostoucím inventářem pak nastala nutnost vydat katalog, který jednu dobu vycházel v nákladu téměř milion výtisků ročně, mezitím se lidé začali zajímat o nákup videí, a tak začala celá obchodní činnost. Na začátku osmdesátých let jsme takto uspokojili velmi specifickou a specializovanou poptávku.

Zákazníci naší zásilkové videopůjčovny a prodejny jsou po celé Severní Americe a kdysi byli vcelku rovnoměrně rozdělení mezi jednotlivce, univerzity, knihovny a jiné instituce a maloprodejce videí, kteří už dnes skoro vymizeli. Dnes mezi ně přibyli také dramaturgové festivalů a kurátoři filmových programů, protože ve filmových archivech je sice k dispozici obrovské množství filmů, ale zapůjčení filmu na videu je

pro studijní účely mnohem jednodušší. Videá půjčujeme poštou i nadále, což je teď na DVD mnohem jednodušší, protože v dobách VHS kazet byly zásilky mnohem těžší. A na rozdíl od jiných institucí stále udržujeme kolekci videí na VHS kazetách, přestože se dnes pro ně videopřehrávače už nevyrobí. Ale na kazetách existuje mnoho filmů, které už na DVD nikdy nevyjdou. A ve srovnání s DVD je záznam na VHS přece jen stálejší. V našich obchodních aktivitách však v posledních pěti letech klademe důraz na výhradní distribuci filmů a jejich vydávání na DVD.

Článek Evy Zaoralové v časopisu Film a doba z roku 1999 se obsáhle věnuje publikacím Facets.⁹⁾ Jak je to s nimi dnes?

Ten článek zejména popisuje katalog, který jsme kdysi pravidelně vydávali, což už teď neděláme. Až na výjimku, kdy jsme loni vydali katalog ve zredukované verzi pod názvem *Movie Lover's Video Guide*. Je to pokus o rekontextualizaci nepříliš známých filmů podle měřítek, která by mohla čtenáře podnítit k tomu, aby se na ně podívali. Tohle byl v podstatě vždycky jeden z cílů Facets. Ta měřítka jsou vytvořená z mnoha perspektiv – některá vážná, některá méně vážná, jako například „Deset nejlepších filmů o jídle“. Jeden pohled vznikl na základě ankety, kterou jsme rozdali asi stovce lidí, od známých filmařů po nadšeného filmového fanouška, který pracoval v hotelu jako portýr. Nepožádali jsme je ovšem o výběr deseti nejlepších filmů, protože jsme nechtěli vytvářet dojem, že mají dospět k nějakému kánonu. Chtěli jsme po nich deset filmů, které je nejvíc ovlivnily. Bylo velmi zajímavé tuhle anketu zpracovat a výsledek dává čtenářům možnost konfrontovat se s jiným názorem.

Vraťme se k vydávání filmů na video. Které vyšly pod značkou Facets jako první?

Mezi prvními filmy byly americké nezávislé filmy Jamese Broughtona, animátora Larryho Jordana, experimentální filmařky Barbary Hammer a Bruce Connora. Pak jsme také začali vydávat filmy autorů, se kterými jsme měli kontakt, jako například filmy Dušana Makavejeva *LOVE AFFAIR*, *MAN IS NOT A BIRD*, a později *W.R. – MYSTERIES OF ORGANISM* a *SWEET MOVIE*. Potom jsme začali dokupovat práva a přenášet některé tituly na DVD, nakupovat práva pro zcela nové tituly a navazovat distribuční dohody s evropskými partnery pro severoamerický trh.

Jak to bylo s vydáváním českých filmů?

U českých filmů, zejména od nástupu DVD, jsem si sám sobě slíbil, že vydáme pět filmů ročně. To se nám úplně nedaří, ale cílem je vydávat české filmy pravidelně a vytvořit tak určitou kolekci. Naší ambicí je rozšířit obecné povědomí o českém filmu, které lze zhruba popsat třemi tituly: *OBCHOD NA KORZE*, *LÁSKY JEDNÉ PLAVOVLÁSKY* a *HOŘÍ, MÁ PANENKO*. A možná ještě *KOLJA*. Je až zarážející, jak málo se z české kinematografie, ačkoli je tak historicky bohatá a stále živena novými kvalitními filmy, dostalo do

9) Eva Z a o r a l o v á, Presented by Facets Multimedia, Inc. *Film a doba* 45, 1999, č. 2, s. 104.

obecného povědomí v Americe a vůbec ve světě. Pohybují se v oboru dost dlouho, ale tento rozpor nedokážu vysvětlit.

Myslím, že jde o naprosto unikátní kinematografii, zejména stylově, a i když zahrnuje mnoho velmi různých talentů, má určitý národní charakter, který je silnější a viditelnější než u jiných kinematografií. České filmy mají silný humanismus, smysl pro ironii a velice vytržený cit pro minimalismus v zobrazení obyčejných lidí v obyčejném prostředí a každodenních situacích, v použití jednoduchých vyjadřovacích prostředků. Obsah neobětují formě a přitom mohou být současně experimentální a inovující. Možná maďarská kinematografie má podobné vlastnosti, ale i to je diskutabilní. Rozhodně ovšem předčí kvalitou polskou kinematografii. A přitom zůstává vlastně stále ještě neobjevená. Když jsem třeba před lety viděl poprvé *TOUHU* Vojtěcha Jasného natočenou v padesátých letech, byl to pro mne naprosto úžasný zážitek. Je to film srovnatelný s díly Jeana Renoira, a přitom jej zde nikdo nezná. V české kinematografii existuje plno takových klenotů, ale je velmi těžký úkol nalézt pro ně diváka.

Vzpomenete si na první český film, který jste v USA promítal publiku?

Vzpomínám si na *TAKOVÝ JE ŽIVOT* Carla Junghanse. Je to úžasný film, který v mnoha aspektech předběhl neorealismus ve filmu a Vera Vsevolodovna Baranovskaja v něm má skvělou roli. Našel jsem jej ve sbírkách jedné německé kulturní organizace. Taky si vzpomínám, že jsem na počátku sedmdesátých let připravil přehlídku pro publikum z místní české komunity v Chicagu. Šel jsem za vedením kostela, který ještě v té době vedl liturgii v češtině, a vybavuji si, jak měli strach, že jsem komunistický agent, který se snaží propašovat komunistickou propagandu nic netušícím chicagským exulantům. Ale nakonec získala přehlídka značnou podporu.

Takže jste se snažil působit i v rámci české komunity v Chicagu?

Ano. V té době zde ještě existovaly dvoje české noviny, rozhlasový program a české instituce byly mnohem silnější než dnes, i když česká populace byla tady stejně jako všude jinde rozdělená na menší skupinu emigrantů ze šedesátých let a mnohem větší skupinu starších emigrantů zejména z období třicátých a čtyřicátých let. A ty bylo mnohem těžší kamkoli dostat. Ale jinak jsem se osobně s českou komunitou vůbec nestýkal.

A stýkal jste se s českými filmaři v americkém exilu?

Všem významných českým filmařům v exilu jsem uspořádal retrospektivy. Nejvíce z nich pro mne znamenal Ján Kadár. S ním jsem byl v kontaktu ještě dávno před založením Facets. Poznali jsme se v roce 1969, když jsem mu po zhlédnutí filmu *TOUHA ZVANÁ ANADA* napsal velmi naivně dopis. Bylo mi jednadvacet a byl jsem filmový nadšenec. Vůbec jsem nečekal, že odpoví. On mi ovšem zavolal a pozval mne, ať jej navštívím. Jel jsem tedy za ním do New Yorku. A pak jsem ho navštívil ještě mnoho-

krát. Sledoval jsem jeho kariéru a on mne zase povzbuzoval, abych se filmu věnoval profesionálně.

Navštívil jsem ho také v Torontu, když natáčel *CO MI TÁTA NALHAL*, pak jsem pro něj zorganizoval cestu do Chicaga a Minneapolis a poté jsem měl možnost ho pozvat do Chicaga ještě několikrát – na Chicago Film Festival, na promítání v Art Institute of Chicago a na několik retrospektiv. Když se Facets nastěhovala do svého prvního stálého sídla v bývalém lutheránském kostele, to bylo v roce 1976, tak přijel Kadár na zahájení a slavnostně přestříhl pásku¹⁰⁾. Jel jsem se za ním také podívat na natáčení nádherného krátkého filmu *THE BLUE HOTEL* a pak jsem jej pozval na Akademickou konferenci filmových profesorů. Byli jsme takto v kontaktu deset let až do jeho smrti. Život v Americe nebyl pro Kadára nejšťastnější, alespoň z profesionálního hlediska. Byl zaškatulkovaný v pozici režiséra malých artfilmů s židovskou tematikou a obtížně se dostával k jiným scénářům. Bohužel velká část filmů, které zde natočil, zmizela z povědomí a je vlastně ztracená pro možnosti další distribuce, jako třeba *MANDELSTAM'S WITNESS* podle deníků Naděždy Mandelštamové s Idou Kaminskou, *CO MI TÁTA NALHAL* natočený v Kanadě nebo televizní film *THE OTHER SIDE OF HELL*. Snažil jsem se je získat pro vydání na DVD, ale marně.

Už na začátku sedmdesátých let Kadár mluvil o mladých filmařích, kteří byli umlčení a jejichž díla zde nikdo neznal a tím pádem pro svět neexistovali. Takže kdokoli včetně mě, kdo je promítal, udržoval jejich filmy při životě. Mezi nimi byli Vojtěch Jasný, Arnošt Lustig, Jan Němec, Ivan Passer, Miloš Forman, Jiří Weiss a mnoho dalších. Také jsem uváděl filmy a hosty, kteří byli v Americe na turné, která sponzorovala státní agentura USAIA. V osmdesátých letech tak přijel například Miloš Zábanský.

Spolupracoval jste nějak i s československými institucemi?

V sedmdesátých letech jsem si půjčoval filmy od Československé ambasády ve Washingtonu. To sice byly filmy posílané pro pobavení zaměstnanců ambasády, ale daly se mezi nimi nalézt i zajímavé tituly, například *Vláčilův DÝM BRAMBOROVÉ NATĚ* nebo *Krejčíkova BOŽSKÁ EMA*. Některé retrospektivy, zejména pokud k nim přijel i host, jsem pak posílal na turné po Státech do spřátelených institucí po takové neformální síti kin, které vedli mezi jinými například Edwin Jahiel na University of Illinois at Urbana-Champaign a Al Milgrom ve Film Society v Minnesotě. Mnohem později jsem také zorganizoval turné retrospektivy Martina Hollého, která se promítala v šesti nebo osmi městech. To je třeba jeden z filmařů, který je zde absolutně neznámý.

A jak jste se seznámil s Janem Němcem? Ten Vás dokonce obsadil ve svém filmu JMÉNO KÓDU RUBÍN.

To začalo úplně stejně jako s ostatními českými filmaři. Věděl jsem, že je v Kalifornii, zjistil jsem si na něj kontakt a pozval ho do Chicaga na promítání jeho filmů. On sám přijel do Chicaga ještě několikrát. Jedním z nejzajímavějších českých programů, který

10) Gene S i s k e l, Facets Center Has a New Home. *Chicago Tribune*, 5. 3. 1976, s. B3.

jsme kdy zorganizovali a kterého se Němec také zúčastnil, byla akce v roce 1988 nazvaná *Dvacet let poté* – míněno samozřejmě dvacet let po invazi, na kterou přijel také Lustig, Jasný a Eva Límanová. Panelová diskuse byla nesmírně zajímavá, protože takové příběhy, které tito lidé zažili, nebylo možné nikde vyčíst. Zejména Vojtěch Jasný, který je skvělý vypravěč, měl neuvěřitelné zážitky a pro mne bylo velkým zklamáním, že se o ně nepodělil ve své knize *Život a film*, kterou později vydal.¹¹⁾

Ale vraťme se k Němcovi. Nakonec přijel do Chicaga a strávil zde asi šest měsíců předtím, než se vrátil do Československa. Nedávno jsem tu našel kopii jeho tiskové zprávy, kterou před svým příletem do Prahy poslal ČTK: „Jan Němec se vrací do Československa!“ Pomáhal jsem mu v mnoha směrech, vlastně velmi neformálně, a zůstal jsem s ním nadále v kontaktu i po jeho návratu domů. Když pak přijel do Washingtonu natáčet JMÉNO KÓDU RUBÍN, hledal zoufale někoho, kdo by tu záhadnou postavu zahrál a zeptal se mne, jestli bych to pro něj neudělal. No a já jsem neodmítl, ale rozhodně se moje provedení nijak významně nezapsalo do hereckých análů. Bylo to vlastně dobrodružství, všechno se natáčelo tajně, protože v takových institucích jako je Smithsonian, kterým byl Němec přímo posedlý, by povolení trvalo normálním procesem několik měsíců a on by jej pravděpodobně ani nedostal a už vůbec by na to neměl dost peněz. Dnes bych asi po procházce kolem plotu Bílého domu a odhození listu s tajným kódem Rubínu skončil v Guantanámu.

Jak hodnotíte současný český film?

Myslím, že jako všude a vždy je mezi současnými mladými filmaři plno zmatených duší, ale také několik skutečně výjimečných, silných a originálních talentů. Problémem jsou finanční podmínky, i když dostatek financí samozřejmě nenahradí nedostatek umělecké invence.

Mohl byste některé z těch originálních filmařů jmenovat?

Počítám mezi ně třeba Bohdana Slámu, líbí se mi PELÍŠKY Jana Hřebejka, Míra Janek je a vždy pro mne byl nesmírně talentovaným filmařem. Právě jsem viděl jeho film OBČAN HAVEL, což je velmi unikátní dokument, i když nevím, jak jednoduché bude pro něj vstoupit na cizí plátna. Také se mi líbil VÁCLAV Jiřího Vejdělka. A filmy Jany Ševčíkové. Nebo Aurel Klimt a vůbec česká animace. Většina z toho je ale pro svět ztraceného, protože nikdo se světové propagaci a distribuci příliš nevěnuje, nikdo do toho nechce investovat peníze.

A přitom instituce v jiných zemích to dělají ve velké míře, protože film vidí jako národní dědictví a skvělou národní propagaci. Kdyby český stát vložil do propagace českého filmu jenom desetinu toho, co vkládá do propagace českého obchodu, byla by to mnohem lepší investice a s mnohem větším efektem. To nebylo kýčovitě české sklo, ale český film, který pomohl zachovat identitu českého národa mimo Československo. Podívejte se na Francii a Německo, jak investují do restaurace a digitalizace

11) Vojtěch J a s n ý, *Život a film*. Praha: NFA, 1999.

filmového materiálu. To se v Česku prostě neděje. Francouzi třeba podporují distribuci francouzských filmů na amerických univerzitách. Nebo Facets teď pracuje na vydání DVD s díly Alexandra Klugeho, což je třiatřicet filmů a všechny byly kompletně restaurované na náklady německého státu prostřednictvím Goethe Institutu. Ten také jiné filmy třeba jen opatřuje titulky, ale i to je ohromná pomoc.

Český a zahraniční film je prostě obtížné prosadit, protože se tento trh stále zmenšuje. Náklady na jejich propagaci neustále rostou a zaniká celá kultura filmových kritiků. Každopádně český film by měl a doufejme, že bude benefitovat z podpory Evropské unie. Mladá generace Čechů dělá pro český film mnoho a těm dobrým filmům se daří pronikat na festivaly i přes častou nepřízeň festivalových dramaturgů. České filmy se promítají, sice minimálně, ale přece jen jsou vidět a o těch nejdůležitějších se ví.

Co nyní z českých filmů chystáte k vydání?

My teď stojíme před problémem s již dávno naplánovaným vydáním DVD filmu VŠICHNI DOBRÍ RODÁCI, negativ je totiž částečně poničený a nikdo nechce finančně podpořit jeho restauraci, přestože jde o mistrovský film naprosto zásadní pro českou kinematografii. Po roce 1989, kdy jsme začali české filmy na videu vydávat se situace pro nás na jedné straně zjednodušila a můžeme spolupracovat s mnoha ochotnými lidmi. Na druhé straně je ovšem nedostatek financí a pozornosti věnované záchraně a uchování české kinematografie.

Česká kinematografie není jedinou střeoevropskou kinematografií, kterou ve Facets hojně vydáváte. Například maďarských filmů jste vydal ke čtyřiceti. Věnoval jste se jí se stejnou energií jako české, nebo ta měla díky vašemu původu přednost?

V případě maďarského filmu šlo vždy více o iniciativu z maďarské strany, kdežto vydávání českých filmů jsem se téměř bez výhrady věnoval z iniciativy své vlastní. Nepamatuji si, že by čeští filmaři nebo české filmové instituce byly nějak aktivní. To se teď naštěstí změnilo. Kromě maďarské kinematografie jsme se ale stejně tak věnovali kinematografii japonské, argentinské, španělské. Ale k české kinematografii mám velmi osobní vztah a porozumění a rozhodně je mým přáním, aby se jí dostalo uznání po celém světě. A pokud se například ve filmové historii na amerických, belgických a švédských školách učí o francouzské nové vlně a italském neorealismu, rozhodně by se mělo učit také o českém filmu.

Citované filmy:

Adelheid (František Vlášil, 1969), *Art of Memory* (Woody Vasulka, 1987), *Božská Ema* (Jiří Krejčík, 1979), *Co mi táta nahlal* (Lies My Father Told Me; Ján Kadár, 1975), *Commission* (Woody Vasulka, 1987), *Daleká cesta* (Alfréd Radok, 1949), *Dekalog* (Krzysztof Kieslowski, 1989/1990), *Démanty noci* (Jan Němec, 1964), *Dým bramborové natě* (František Vlášil, 1976), *Holubice* (František Vlášil, 1960), *Hoří má panenko* (Miloš Forman, 1967), *Jméno kódu: Rubín* (Jan Němec, 1997), *Kladivo na čarodějnice* (Otakar Vávra, 1970), *Kolja* (Jan Svěrák, 1996), *Lásky jedné plavovlásky* (Miloš Forman, 1965), *Limonádový Joe* (Oldřich Lipský, 1964), *Love Affair* (Ljubavni slucaj ili tragedija sluzbenice P.T.T.; Dušan Makavejev, 1967), *Man is Not a Bird* (Covek nije tice; Dušan Makavejev, 1965), *Mandelstam's Witness* (Ján Kadár, 1974), *Medea* (Lars von Trier, 1988), *O slavnosti a hostech* (Jan Němec, 1966), *Občan Havel* (Pavel Koutecký, Miroslav Janek, 2008), *Obchod na korze* (Ján Kadár, Elmar Klos, 1965), *Ovoce stromů rajských jíme* (Věra Chytilová, 1969), *Pelíšky* (Jan Hřebejk, 1999), *Sedmikrásky* (Věra Chytilová, 1966), *Starověrci* (Jana Ševčíková, 2001), *Sweet Movie* (Dušan Makavejev, 1974), *Takový je život* (Carl Junghans, 1929), *The Blue Hotel* (Ján Kadár, 1977), *The Other Side of Hell* (Ján Kadár, 1978), *Touha* (Vojtěch Jasný, 1958), *Touha zvaná Anada* (v československé verzi Ján Kadár, Elmar Klos, 1970, v americké verzi s názvem *Adrift*, Ján Kadár, 1970), *Tři oříšky pro Popelku* (Václav Vorlíček, 1973), *Údolí včel* (František Vlášil, 1968), *Václav* (Jiří Vejdělek, 2007), *Valerie a týden divů* (Jaromil Jireš, 1970), *Všichni dobří rodáci* (Vojtěch Jasný, 1968), *W.R. – Mysteries of Organism* (W.R. – Misterije organizma; Dušan Makavejev, 1971), *Žert* (Jaromil Jireš, 1968).

PŘÍLOHA

Seznam filmů českých režisérů vydaných firmou Facets Multimedia

(český titul, příp. anglický distribuční titul, režisér, rok výroby filmu
a rok vydání filmu firmou Facets na příslušném videoformátu)

...a pátý jezdec je strach / The Fifth Horseman Is Fear
(Zbyněk Brynych, 1964; DVD 12. 7. 2006)

...a pozdravujte vlaštovky / ...And Give My Love To The Swallows
(Jaromil Jireš, 1972; DVD 12. 7. 2005)

Adelheid
(František Vlácil, 1969; VHS 7. 3. 2002, DVD 16. 8. 2006)

Art Of Memory
(Woody Vasulka, 1987; VHS 20. 10. 2000)

Commission
(Woody Vasulka, 1987; VHS bez udání data)

Černý Petr / Black Peter
(Miloš Forman, 1963; VHS 11. 8. 2004, DVD 8. 7. 2004)

Daleká cesta / Distant Journey
(Alfréd Radok, 1949; DVD 12. 7. 2005)

Dobrý voják Švejk / The Good Soldier Schweik
(Karel Steklý, 1956; DVD 3. 2. 2005)

Holubice / The White Dove
(František Vlácil, 1960; VHS 29. 1. 2004, DVD 29. 1. 2004)

Kdo chce zabít Jessie? / Who Wants To Kill Jessie?
(Václav Vorlíček, 1966; DVD 16. 10. 2006)

Kladivo na čarodějnice / Witches' Hammer
(Otakar Vávra, 1969; VHS 25. 2. 2004, DVD 25. 2. 2004)

Konec srpna v Hotelu Ozón / The End Of August At The Hotel Ozone
(Pavel Juráček, 1966; DVD 25. 1. 2006)

Limonádový Joe / Lemonade Joe

(Oldřich Lipský, 1964; VHS 7. 3. 2002, DVD 18. 4. 2006)

Noční hovory s matkou / Late Night Talks With Mother

(Jan Němec, 2001; DVD 10. 5. 2005)

Občan Václav Havel jede na dovolenou / Citizen Vaclav Havel Goes On Vacation

(Jan & Adam Novák, 2006; DVD 8. 2. 2007)

Ovoce stromů rajských jíme / Fruit Of Paradise

(Věra Chytilová, 1969; DVD 12. 7. 2005)

Perličky na dně / Pearls Of The Deep

(Jiří Menzel, Jan Němec, Evald Schorm, Věra Chytilová,
Jaromil Jireš, 1965; DVD 14. 3. 2005)

Poslušně hláším / The Good Soldier Schweik 2: Beg To Report, Sir

(Karel Steklý, 1957; DVD 3. 2. 2005)

Rozmarné léto / Capricious Summer

(Jiří Menzel, 1967; VHS 5. 3. 2002, DVD 17. 3. 2002)

Sedmikrásky / Daisies

(Věra Chytilová, 1966; VHS 7. 3. 2002, DVD 6. 3. 2002)

Starověrci / Old Believers

(Jana Ševčíková, 1984/1992/2001; DVD 11. 11. 2005)

Tři oříšky pro Popelku / Three Wishes For Cinderella

(Václav Vorlíček, 1973; VHS 31. 3. 2003, DVD 27. 3. 2003)

Údolí včel / Valley Of The Bees

(František Vlácil, 1967; DVD 15. 2. 2006)

Valerie a týden divů / Valerie And Her Week Of Wonders

(Jaromil Jireš, 1970; VHS 17. 12. 2003, DVD 17. 12. 2003)

Všichni dobří rodáci / All My Good Countrymen

(Vojtěch Jasný, 1968; VHS 29. 6. 2001)

Žert / The Joke

(Jaromil Jireš, 1968; VHS 7. 3. 2002, DVD 6. 3. 2002)